

Martti Silvennoinen

Taakse jääneitä askeleita

Minä ja paras opiskelukaverini halusimme 1960-luvulla ottaa etäisyyttä liikunnan ”yhden asian bodareihin”. Nämä olivat jotensakin kokoaikaisesti kiinni uhoilussaan, suorituksissaan ja ulkonäössään. Kerran ravintola Ilokivessä halusin ärsyttää liikunnan porukkaa, joka suuriäänisesti mesosi viereisessä loosissa: ”Hei, ootteko lukenu Marxin *Pääomaa?*” En ollut itsekkään kirjaa lukenut, mutta tiesin sen vasemmistoälykköjen *Raamatuksi*. Yksi porukasta heitti takaisin: ”Kuule, jos sulle on oma pää yhtään kallis, niin yritä pitää edes se omanasi!”

Jäädessäni eläkkeelle liikuntapedagogiikan professuurista elokuussa 2008 päätin jättää joitakin jälkiä Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirjaan, joka yhä kiehtoo minua kirjoittamisen ja lukemisen areenana.

Tekstini on otteeltaan henkilökohtainen ja mikrohistoriallinen. Oma ja yksityinen koskettaa aina myös yleistä, tässä tapauksessa niin urheilu- ja liikuntakulttuurin kuin liikuntapedagogiikan muutoksia ja murroksia 1960-luvulta näihin päiviin. Olen kirjoittanut sanottavani montaasiksi, jonka teksteillä ei ole johdonmukaista ajallisesti etenevää logiikkaa. Monet siteerauksista ovat lähtöisin vuosien varrella mappeihin tallennetuista

lehtileikkeistä, jotka työhuoneeni tyhjennyksen jälkeen alkoivat elää uutta elämää selailllessani niitä elo-syyskuun päivinä kotini ulkokuistin sohvalla.

Vertauskuvallisesti sanottuna tekstiäni kirjoittaa ilkkurinen kuopiolainen pojannaskali, Pietikäisen mäkiveljesten ihailija, karski jyräkusi ja nöyrä minua enemmän lukeneiden perässäkulkija – välillä innokkaasti omaa tutkimus- ja opinalaani edistäen, välillä kaikkeen tähän etäisyyttä ottaen. Sanomiseni eivät ole tasapuolisia eivätkä lopullisia totuuksia, vaan niistä välittyvät subjektiiviset valinnat ja painotukset. Tarina on vino, kuten on sen kirjoittajakin.

Kun avasin ”talonjättötilaisuuteni” Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunnan luentosalissa syyskuun neljäntenä 2008, olin jännittynyt, sillä halusin tehdä tilaisuudesta jotain muuta kuin perinteisen jäähyväisluennon.

Aivan aluksi kerroin ilahduttavan runsaalle kuulijajoukkolleni unen, jonka olin nähnyt edellisenä yönä. Se oli freudilainen painajainen. Heti alkaessani puhumaan ihmiset unessa yksi toisensa jälkeen nousivat paikoiltaan ja suuntasivat ovelle samalla nyökäten minulle säälin tai anteeksi pyytävin ilmein. Viimein keskellä luentosalin viistosti kohoavaa penkkirivistöä istui vain yksi ihminen, poninhäntätukkainen liikuntapsykologian emeritusprofessori Juhani Kirjonen. Hän katsoi minua silmiin ja sanoi: ”Martti, vaikka tiedän yrityksesi ja sen, ettet tiukasti ottaen puhu vain liikuntapedagogiikasta, kuuntelen juttusi.”

Oli hienoa valveillaolon todellisuudessa todeta, että lähes kaikki istuivat paikoillaan tilaisuuden loppuun.

Totisella naamalla

Kesällä 1963 olen liikunnanopettajakoulutuksen valintakokeissa. Jyväskylään on vastikään perustettu uusi yksikkö Helsingin yliopiston perinteikkään Jumpan rinnalle: Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun, filosofisen tiedekunnan, kasvatustieteellisen osaston, liikuntakasvatuksen opintosuunta.

Olemme korkeakoulun urheilukentällä esittämässä jalkapallotaitojamme. Seisomme rivissä kuin sotilaat. Lehtori Lassi Vepsäläinen huutaa nimen ja katsoo, miten kukin meistä pallon kanssa taituroi. Kun minun vuoroni tulee, Vepsäläisen ilmaan heittämä pallo osuu polveeni ja kimmahtaa siitä yläviistoon, jolloin hosumisellani saan aikaan muutaman onnistuneen pompun oikealla reidelläni.

"Silvennoinen taitaa olla niitä Kupsin miehiä", Vepsäläinen veistelee hymy suupielessään. "Kyllä olen", valehtelen naama peruslukemilla.

Syksyllä 1967 hoidan miesten urheilun lehtoraattia, johon kuuluu paitsi yleisurheilun käytännön harjoituksia myös luento motorisista taidoista ja eri urheilulajien tekniikoista. Olen suorittanut alemman, liikunnanopettajan pätevyyteen vaadittavan kandidaatin tutkinnon (LiK). Luentoa varten olen lukenut hieman alan kirjoja sekä muistellut omia nuoruus- ja opiskelukokemuksiani keihäänheiton, kuulantönnön, aitajuoksun, korkeus- ja pituushypyn parissa. Luennoitsijana olen täysi noviisi.

Luentoa valmistellessani mieleeni piirtyy kuvia ja ääniä muutamista minulle tärkeistä opettaja-auktori-teeteista ja heidän omaleimaisista kyyristään puhua kuulijoita koskettaen. On kuin itsekseen pöydän takana mumiseva ja aniharvoin liitutaululle kääntyvä liikuntafysiologian professori Esko Karvinen, on rehevää kieltä käyttävä, luentosalin avoimesta ikkunasta tupakansavua ulos puhalteleva liikuntahygienian ja kansanterveyden professori Jeddi Hasan, on myös teräväkatseinen huippu-urheilun kriitikko, liikuntapedagogiikan professori Kalevi Heinilä.

Sitten jo huomaankin seisovani Alvar Aallon piirtämän yliopiston päärakennuksen toisen kerroksen luentosalissa. Edessäni istuu kolmisenkymmentä opiskelijaa vihottavat kynät valmiina ajatusteni kopiointiin. Olen kirjannut sanottavani paperille, mutta yritän välttää suoraa lukemista ja katsahdella silloin tällöin arasti kuulijoitani. Pääsen alkuun ja esittelen motorisen oppimisen mielestäni keskeisiä asioita. Menee muutamia minuutteja ja tulen kohtaan, jossa sanojen lisäksi turvaudun liitutauluun. Haluan alleviivata sanottavaani. Salista alkaa kuulua naurunhөрähtelyjä. Mikä siellä nyt niin lystiä on, vakavassa asiassa? Etenen, mutta hörähtely

vain jatkuu. Olenko pukeutunut jotenkin hassusti? Mielestäni en änkytä, eivätkä käteni vapise. Voihan helvetti!

Luento päättyy, ja aulaan kiiruhtavat opiskelijat luovat hymyileviä katseita. Ehkä se oli pelkkää alkukankeutta, ajattelen. Viimeisten poistujien joukosta luokseni astuu Lassilan Antero, tuttu mies entuudestaan. Hänkin hörähtelee: "Älä välitä Silveri, vaikka porukalla hauskaa olikin. Et tainnut itse huomata, että aina kun sun piti puhua organismista, sanoit orgasmi."

Kellastunut paperi

Kesällä 2005 työhuoneeseeni liikuntatieteiden laitoksella vaihdetaan uudet kalusteet, mikä merkitsee sitä, että kaikki hyllyt ja laatikot on tyhjentävä ja samalla valikoitava, mitä säilyttää ja mistä luopuu. Eräs moniste tökkää silmääni. Se on haalistunut, kirjoitettu mekaanisella kirjoituskooneella vuonna 1972. Monisteen on toimittanut silloisen Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen tiedotus- ja palveluosasto, ja sen kannessa komeilee johtaja Juhani Karvonen. Hän seisoo yksinään aution käytävän päässä, kädet ristissä vatsan alla, katse suunnattuna alaviistoon, pikemminkin isällisessä kuin mahtipontisessa asennossa.

Alan selailla monistetta ja heti alkuun haluan paikantaa itseni silloiselta korkeakoulututkimuksen osastolta. Löytyyhän sieltä meikämanne: syntynyt 18.8.1942 Helsingissä, tutkimusassistentti, liikuntatieteiden kandidaatti, opetustelevisio-projekti, korkeakoulujen tv-opetuksen tutkimuksen ja kokeilutoiminnan koordinointi sekä tutkimustyö ja ohjelmatuotanto. Yläpuolellani poseeraa toinen liikunnan poika, Reijo Pirttimäki Uuraisilta, saman tulevaisuuteen kurottavan projektin miehiä hänkin.

Liikunnan päävärit

"Kampuksen nopein oikeistolainen, joka hallitsee päivin ja öin liikuntapaikkoja, istuu Lozilla surupuvussaan yhdessä äänekkäässä pöydässä ja ottaa kantaa päivänpolttaviin tapahtumiin: HIFK-Jokerit 7-3." (Veli-Matti Töyli ja Markku Salonen: "Kuulumisia drillitieteellisestä", *Jyväskylän ylioppilaslehti* 7.2.1971).

"Surupuku" oli Töylin ja Salosen luonnehtima Jyväskylän liikunnanopiskelijoiden urheiluasua: housut ja pusero. Mustan puseron selässä luki vihreän kirjaimin Liikunta. Se oli oman aikansa brändi. Joillakin pusero taikertui päälle myös vapaa-ajalla, ja yrittäpä eräs kurssikaverini pusero yllään ravintola Jyväshoviin. Portsari nosti käden jo kaukaa pystyyn: "Kunnon puku päälle ja kravatti kaulaan!"

Muistelen, että yliopiston rehtori Martti Takala kielsi verryttelyasussa oleskelun pääarakennuksen kahviossa. Tuntuihan se ankaralta. Mutta, kun on viime vuosina katsellut puvun nykyversiossa luennoilla istuvia nuoria miehiä lippalakit päässään, purkkaa jauhaen, on tullut monesti mieleen, ollaanko yliopistossa vai jääkiekkokaukalon vaihtolaitiossa.

"Tiedekunta ristiaallokossa" otsikoi professori Kalevi Heinilä yhden pääluvun kirjassaan *Läksyjä ja läksytyksiä* (2001). Luvussa käsitellään vasemmistolaisuuden nousua Suomessa ja Jyväskylässä. Heinilä kirjoittaa: "Uusvasemmistolaisuus synnytti poliittiset vastaliikkeensä. Puhdasoppisin poliittinen tukijärjestö syntyi 18.1.1976, kun Sosialistisen opiskelijaliiton aloitteesta perustettiin Suomen tutkijaliitto, jonka vastavalittu puheenjohtaja, yhteiskuntatieteiden tohtori Seppo Toiviainen, vannoo liittonsa puolueuskollisuutta: Me tunnustamme työväenluokan ja puolueen johtavan roolin (siteeraus *Tiedonantajasta* 5.5.1976)."

Jyväskylän liikuntatieteet saivat Heinilän mukaan uuden liiton hallitukseen vahvan parivaljakon: Jeddi Hasanin ja Martti Silvennoisen. "Hallitukseen tuli monia muitakin tunnettuja 'edistyksellisyyden' johtohenkilöitä kuten Raimo Blom, Eero Blåfield, Risto Eräsaari, Antti Eskola, Matti Juntunen, Antti Kasvio, Mikko Korkiakangas ja Kyösti Pekonen, useat heistä juuri Jyväskylän yliopistosta kannuksensa hankkineina."

Minäkin tartuin kynään kavereitteni kanssa. "Mitä Frenckell edellä sitä muut perässä", oli Reijo Lehkosen, Martti Silvennoisen ja Jorma Tiaisen artikkelin otsikko *Jyväskylän ylioppilaslehdessä* 15.12.1970. Jutussa tartut-

tiin poliittisella intohimolla Jyväskylän liikuntapolitiikkaan: ”Ja mitä sitten hän, keskiverto kaupunkilainen, on saanut? Laajavuoren suurmäen, pikkumäen, kolme pujottelurinnettä ja raviradan. Siinä sivussa on tosin raivattu hiihtolatuja ja saatu aikaan puhdasvetinen uimapaikka, joiden kustannukset edellisiin verrattuna ovat minimaaliset. Matkailulautakunnalla riittää ylpeilemisen aihetta tästä mäkimonumentista. Tuleepa siitä veronmaksaja, hypyllesi hintaa!”

Ruumiin paluu

Jos edelliset siteeraukset antavat yhdenlaisia vihjeitä aikansa liikuntapolitiisesta ajattelusta, kantautui Jyväskylään 1980-luvulla uudelta kuulostavaa, aluksi kulmikkaasti kolkkaavaa liikuntadiskurssia: ”kropp, der Körper, le corps, ruumiillisuus.” Suomeksi kyse oli vanhasta elävää ja kuollutta ruumista koskevasta sanasta, jonka kääntäminen tutkimuksen kulmakiveksi antoi haastetta paitsi inhimillisen liikkeen – urheilun, liikunnan ja leikin – myös ylimalkaan maailmassa olemisen kokemuksellisiin, sosiokulttuurisiin tulkintoihin.

Aloin epäillä, riittikö liikunta- ja urheilututkimuksen käyttäytymistieteelliseksi perustaksi ilman ruumiillisuutta ja ruumiinkulttuurista näkökulmaa puurtava kasvatustiede- ja psykologiatiede?

Jyväskylän ylioppilaslehdessä (7/1983) Olavi Paavolainen poseeraa alasti Harri Uusitorpan laatimassa kokoaukeaman jutussa ”Uusi ruumis vai vanhan paluu?” Minuakin siteerataan, sillä olen näemmä Paavolaiseni löytänyt ja kuvaillut hänen analyysijaan kiristerystä, sotilaallisesta, kansallissosialistisesta ruumiista sekä toisaalta aistimellisestä, esteettisestä alastomuuskulttuurista.

Esa Sironen kirjoittaa *Jyväskylän ylioppilaslehdessä* (8/1988), kuinka ”suuret ideologiset ryhmittymät ovat murtumassa. Kysymys ruumiista, uudesta ruumiista tai jonkin vanhan ruumiin paluusta on hankala, koska siihen kytkeytyvät mm. uusmoralismi, uskonnollisuus ja emansipaatio-
ulottuvuus. Ilmeistä on joka tapauksessa ruumiinkulttuurin kaksinaisuus.

Se sisältää mahdollisuuden vapauteen, mutta käytännössä se voi johtaa päinvastaiseen tilanteeseen. Kaupungeissa ja työpaikoilla ruumis katoaa toimivana; tarvitaan vain hermostoa, keskittymistä ja kontrollointia. Tässä tilanteessa urheilu voi olla kompensaatiota rappeuttavalle työlle. Ihmiset hakevat sitä ruumiillisuutta, jonka kone ottaa heiltä työssä pois. Mutta myös urheilussa voi joutua koneeseen. Se itsessään voikin olla toinen kone- ja suoritusyhteiskunta, jolloin siitä tulee abstraktin elämän pakoa toiselaaiseen abstraktioon. Suomessa tekevät uutta ruumiinkulttuuria voimakkaasti nyt mm. naistenlehdet. Tämä uusi ruumis ei ole raamatullista lihaa, ja sielun sijaan puhutaan nyt 'bodystä'. Sielun palvonta on vaihtunut ruumiin narsistiseen palvontaan ja näin raamatullinen etiikka on tavallaan kääntynyt ylösalaisin: jäähallit, keilahallit, kuntotalot ovat tämän päivän tempeleitä."

Urheilun kulttuurintutkija Henning Eichberg otsikoitiin viimeisiään vedelleessä mutta sitä pirtteämmässä *Uudessa Suomessa* (4.10.1987), kuinka: "Älypää urheilevat. Uusi urheilututkimus kutsuu intellektuelleit mukaan". Eichbergin mukaan "nykyisissä moderneissa kuntokeskuksissa ja 'bodycentereissä' asettuu harjoitteleva ruumis dialogiin koneiden ja peiliseinien kanssa. Hiihtokulttuurissa nykyurheilu osoittautuu maisemansyöjäksi".

Ne olivat raikkaita sanoja, jotka humalluttivat meitä aikalaisia.

Itse olin kirjoittanut aiemmin (*Jyväskylän ylioppilaslehti* 1/1983), kuinka moderniin ruumiillisuuteen kytkeytyy erilaisia vallan ja mikrovalan verkostoja. Aikamme ruumiillisuus voi olla yhä pitemmälle menevää alistumista aikaan ja tilaan. Voi myös ajatella, että työn, tuotannon, urheilun ja liikunnan nykyinen rationaalisuus on neuroottista toistamisen pakkoa, täsmällisyyttä ja tottelevaisuutta eli kaiken pysähtymisen välttämistä. Pohdiskelin, mikä voisi olla tietoisien ja ajattelevan ruumiin moderni utopia, missä olisi liikunnan ja urheilun ruumiillinen vapaus. Ihmisen lienee mahdotonta opetella tuntemaan oman ruumiinsa kieltä, jos se on lapsesta pitäen kielletty, torjuttu ja rationalisoitu.

Tarvittaisiin ruumiinkapinaa, siviilirohkeutta, vastarintaa oman ruumiin alistamista ja kurinalaistamista vastaan.

Uuteen liikuntakulttuuriin

Otsikko on lainaus Esa Sirosen (1988) toimittamasta samannimisestä kirjasta, jonka juuret juontuvat 1980-luvun NSU:n (Pohjoismaisen kesäakatemian) kroppskultur-piiriin ja sen kesäkokouksiin Tanskassa, Norjassa, Ruotsissa ja vuorollaan Suomessa. Tämän keskustelun ilmapiiri, kuten Sironen luonnehti edellä mainitussa *Uudessa Suomen* numerossa, ”haastoi ajattelemaan liikuntaa ja ruumiillisuutta paitsi oman kunnon kohottamisen kannalta myös matkana minuuteen, maisemaan ja kulttuurihistoriaan”.

Osallistumiset kesäkokouksiin olivat iloista tiedettä alustuksin, demonstraatioin ja väittelyin sateenkaaren kirjoa muistuttavalla tavalla, kuten vaikkapa balettitanssin sosiokulttuurisesti ylevän ja kultivoituneen ruumiillisuuden figuraatiosta suomalaisen saunan talonpoikaiseen yhdessäoloon.

”Kesän intellektuaalinen seikkailu” oli kuvan kanssa esillä *Jyväskylän ylioppilaslehdessä* 15.9.1982 Martti Silvennoisen, Esa Sirosen ja edesmenneen Arja Laitisen artikkelissa, jossa kerrottiin Norjassa kesällä 1982 pidetystä NSU:n kesäkokouksesta. Auringossa aavan meren rannalla kehkeytyi kokemus, jota lehdessä luonnehdimme näin: ”Keskusteluista ja yhdessäolosta sai taas aimo annoksen viimekätistä tietoa, nyrkkipostia, arvioita uusista kirjoista ja kohta ilmestyvistä. Omaa tutkimusta tekevälle tällaiset

Pohjoismaisen kesäakatemian Kroppskultur-piiri retkellä Norjassa kesällä 1982. (Kuva Martti Silvennoinen).

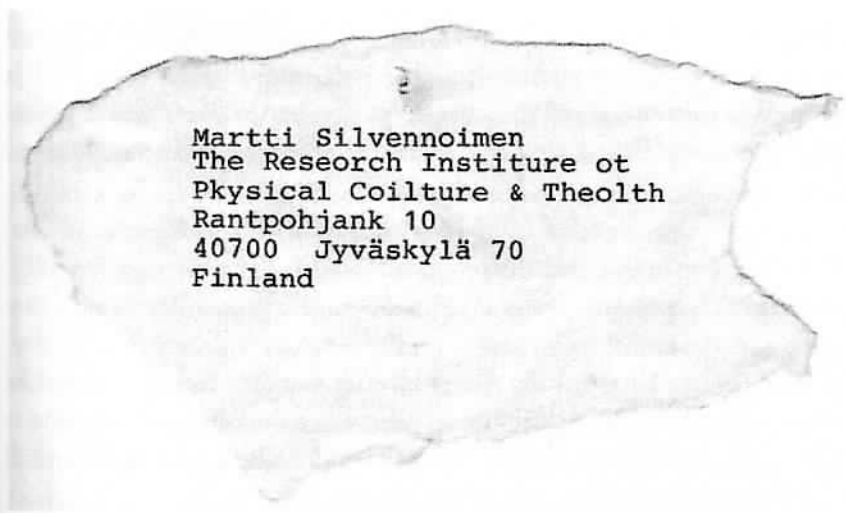
vihjeet saattavat merkitä jopa viikkojen työnsäästöä, puhumattakaan siitä yleisestä motivaatiomerkityksestä, jonka samanhenkinen, mutta silti erilaisten ihmisten tapaaminen pitkäksi ajaksi tuottaa.”

... ja henkilökohtaiseen

1980-luvun lopulla omiin kokemuksiini olivat jättäneet jälkensä paitsi NSU-tapaamiset myös jyväskyläläinen ruumiillisuudesta keskusteleva opintopiiri, jonka piirissä oli joukko tutkijoita ja opiskelijoita. Monta elämyksellisesti nytkäyttävää hetkeä koin vierailevien alustajien esityksistä, joissa elävä ruumis valottui kulttuurintutkimuksen, kirjallisuustieteen, psykiatrian, historian ja vahvasti virinneen naistutkimuksen näkökulmista.

Nämä tunnetilat alkoivat johdatella minua uuteen ja erilaiseen, sivupoluille; eroon kovan empirismin ja isojen aineistojen parista, pois leveiltä, valoisilta kulkuväyliltä, kohti Grimmin satujen ryteikköisiä, vähävaloisia metsiä. Kun silmät ja korvat alkoivat tottua uuteen ympäristöön, nousi sieltä vähitellen esiin uudenlaisia vivahteikkaita ääniä ja harmaasävyisten puiden ja kasvien voimistuvia värejä. Tulisiko minusta paitsi kulkija myös kulkemisteni kertoja?

Ensimmäisen omia kokemuksiani purkavan artikkelin kirjoitin Esa Sirosen *Uuteen liikuntakulttuuriin* (1988). Vaikka otsikkona oli mahti-

Martti Silvennoimen
The Research Institute of
Physical Culture & Health
Rantapohjank 10
40700 Jyväskylä 70
Finland

pontisesti ”Ruumiinkokeminen ja liikunta”, teksti sinällään oli muistiku-
vmainen kertomus ”pojannaskalista”, jonka askeleet kohti aikuisvuosia
alkoivat 8-vuotiaana oterusta valokuvasta isän kuorma-auton etupuskuria
vasten. Valokuva pysäytti minut, kuten Marcel Proustin aikanaan, ja virit-
ti ”tahattoman muistin”.

Olisinko voinut kirjoittaa artikkelin tai kertomuksen jo aikaisemmin?
Tuskinpa. Objektiivista totuutta etsivän tutkijan, kuten meitä valistettiin,
ei sovi sekoittaa mukaan itseään subjektina. Tätä ohjetta noudatin ky-
selemättä kerätessäni laajoja tilastoaineistoja. En tullut miettineeksi, että
aiheita ja metodeja valitessani sekä aineistoista johtopäätelmiä tehdessäni
mukana oli, kukas mukaan kuin minä, subjekti.

Tämän ”objektiivisen subjektin” rohkastuminen omien valokuvien,
kokemusten ja muistumien tulkintaan teki mahdolliseksi tunne siitä, että
pää ja ruumis, miehet ja naiset, eri elämänpiireistä ja sukupolvista tulleet
ihmiset voivat opetella kuuntelemaan paitsi itseään myös toisia. ”Minän”
rinnalle oli otettava myös ”sinä”, mikä oli Henning Eichbergin Martin Bu-
berin ajatuksiin pohjaava kritiikki ”Jyväskylän koulukuntaamme” kohtaan.
Pelkkä itsensä muisteleminen ja siitä kirjoittaminen jää helposti ”oman
navan kaiveluksi”. Mutta miten omaelämäkerrallinen teksti (minä) voisi
koskettaa lukijaa (sinä), saada hänet mukaan omien kokemustensa repre-
sentaatioihin ja niistä kertomiseen, ”kirjoittamaan itseään” uudelleen?

Tällaista dialogisuutta tavoittelimme kokoelmassa *Härkätaistelija
kentän reunalla. Kertomuksia isistä, lapsista ja urheilusta*, jonka toimitin
yhdessä Arto Tiihosen ja Mikko Innasen kanssa. Kirjan ilmestyttyä oli
mukava kuulla arvioitsijoiden iloitsevan siitä, että kirjassa kaksi isää ja
kaksi poikaa toistensa tekstiä ennalta lukematta kertovat omista isä-poika-
tuntemuksistaan: ”Minä tässä nyt kerron itsestäni ja haluan kuulla myös
sinun tarinasi.”

Uudelleen kouluun

Opintojen alussa 1960-luvulla elin jatkuvassa pienessä ilon tuiskeessa. Oli
oma, ensimmäinen kurssi Jyväskylän uudessa laitoksessa, vahva yhteis-
henki, musta verryttelypuku, nuoren miehen vitalisuus – ja arkinen työ
vielä kaukana edessäpäin.

Mutta rankkaa se oli. Päivät venähtivät kymmentuntisiksi. Sähellys aamusta iltaan toi mieleen armeijan viikko-ohjelman, josta selvisi parhaiten siten, että käänsi äksiisin masokistissävytteiseksi haasteeksi. Tehtävä otettiin vastaan ja vietiin läpi hiestä tirsuen. Olihan se jotain konkreettista, jota muistella illalla Ilokiven porukoissa.

Harjoitukset eivät niinkään stressanneet, vaan tramppaaminen paikasta toiseen alituisella kiireellä ja pikaiset vaatteiden vaihdot. Jossakin välissä oli ehdittävä syömäänkin. Viikkojen kulussa oli niin monenlaista juttua, tietoa, taitoa, tenttiä ja tekoa, että uuteen päivään valmistautuminen alkoi pikkuhiljaa nojautua edellisen päivän aikana kertyneen ”kaman” nollamiseen. Silloisia opettajia ei tästä voi syyttää. He olivat uuden koulutuksen pioneereja siinä missä mekin.

Vähitellen opiskelun koulumaisuus rupesi kuitenkin häiritsemään. Tulin koulusta ja huomasin päätyneeni uuteen kouluun. Tunne syveni ja vaikutti siihen, että siirsin edessä häämöttävää liikunnanopettajan työtä aina askeleen kauemmaksi. Lomilla saattoi selittää kavereille sitruunahappokiertoa ja briljeerata lihasten latinankielisillä nimillä. Vaikka en muista pitäneeni koulunkäynnistä ja sen ulkoisen järjestyksen ilmapiiiristä, olin jo salakuljettanut itseäni lähes maanisen täsmällisyyden ja luokittelunhalun. Oma herbaario oli saatettava kuntoon viimeisen päälle. Samaa pedanttisuutta ilmensi myös nuoruusiässä alkanut lintuharrastus. Ei riittänyt, että antoi silmiensä nauttia lintujen väreistä ja äänistä niiden luonnollisissa ympäristöissään. Täytyi tietää myös nimet ja suvut. Näkemisen ja kuulemisen kohteista tuli fetissejä.

Minulle näiden piirteiden paljastuminen itsessäni oli tärkeää, jopa vapauttavaa. En ehkä olekaan joko-tai- vaan sekä-että-mies? Vaikka opiskeluaikana suuntauduin symboliseen isän ja auktoriteettien kieltämiseen omaksumalla radikaaleja ja anarkistisia näkemyksiä, halusin myös saada aikaan täsmällisiä asioita ja tekoja. Halusin miellyttää toisia ja olla hyväksytty, mutta samalla myös löytää uudelleen lapsuuden kepeät jalat ja mielihyvämaailmat. Entisen uimarin ja telinevoimistelijan maailmassa vahvistuivat Jyväskylään tulon jälkeen piirtäminen, soittaminen - ja lopulta kirjoittaminen.

Viimeisinä opiskeluvuosina rupesin haistelemaan tuulia ja kuulostelemaan yliopiston mentaalista maisemaa laajemminkin. Kävin jos jonkinlaisissa tilaisuuksissa, jotka eivät mitenkään liittyneet liikuntaan. Otin vas-

taan satunnaisia työkeikkoja ja aloin ylläpitää jonkinlaista lorvehtimisen ja terästytymisen välistä jännitettä. Opintojen venyminen yli ihanneajan ruokki syyllisyyttä, mutta maailman moninaiset tarjoukset toivat tyydytystä.

1960-luvun lopun sosiaalinen ja poliittinen nuorisoliike veti vahvasti puoleensa. Maailmalla tapahtui, eivätkä rajuilmat jättäneen lintukoto- maista Jyväskylääkään rauhaan. Napalmia paloi Vietnamissa. Kolmannen maailman, Afrikan ja Etelä-Amerikan ongelmat ja monenlaiset yhden asian liikkeet alkoivat tunkeutua provinsiaaliseen tajuntaan. Opiskelija- liikkeet varsinkin Saksan Liittotasavallassa ja Ranskassa eivät vedonneet vain nuorison perinteiseen isäkapinaan, vaan puhuivat ”kokonaan uudesta nuorisosta, koska juuri se tuntee kaikkein kipeimmin nykyaikaisen yhteiskunnan syvällisen kriisin” (Daniel Cohn-Bendit).

Minusta tuli vasemmistolainen, mutta myös monia muita liikunnan opettajia ja opiskelijoita ajan meno kosketti. Jyväskylässä vuonna 1970 pidetyssä Liikuntaideologia-seminaarissa liki kaikki esitelmöijät olivat ”Jyväskylän teoreetikkoja” vastapainona Helsingin yliopiston voimistelulaitoksen ”käytännön ihmisille”. Jyväskyläläisten puheenvuoroissa asetuttiin uhmakkaasti liikuntakulttuurin silloista establismentia vastaan – ja kyllä seminaari kenttäväen ja järjestöihmiset pillastutti. Rienausta se olikin, oma alustukseni mukaan lukien.

Erilaisissa motivaatioilmastoissa

Olen pitämässä maastohiihdon tuntia opiskelijoille 1960-luvun lopulla. Laajavuorella on tarkoitus kokeilla turvallisia laskuasentoja, mitä varten kapuamme hiihtosuksillamme ylös vuorelle ja asetumme vastikään raivatun länsirinteen alkuun. Se pitää laskea alas niin sanotussa muna-asennossa eli polvet koukussa, sauvat kainalossa ja kyynärpäät polviin nojaten.

”Katsokaa minua”, huikkaan ja ampaisen matkaan. Ylärinteessä vauhti kiihtyy ja tulen pienehkölle kumpareelle. Mitä ihmettä! Samalla kun hu- miseva ilmavirta soi korvissani, näen kumpareen alaosassa laskusuuntaani nähden poikittaisen, syvän rekiuran. Selviydyn nipin napin yli ja kaarran tasanteelle pysäytykseen. Pieni piste odottaa ylhäällä vuoroaan. Nostan hätäisesti sauvat ylös ristiin.

Ei, saakeli! Vuorossa oleva kaveri ei piittaa eleestäni, vaan ottaa kunnan vauhdin tasatyönnöin. Naulaan katseeni suurenevaan pisteeseen. Ja sitten, kumpareen yli, rits-räts, lumi vain pöllyää. Kaveri on kunnossa, mutta hänen hämmentynyt katseensa tavoittaa jaloista irronneet, kärjistään katkenneet suksat. En ehdi nähdä seuraavan lähtöä, mutta yhdessä humauksessa kuuluu taas tuttu ääni. Nyt vain toinen suksi on poikki. Kolmatta laskijaa ei onneksi tule. Itsesuojauslaisto on herännyt, koska kaksi edellistä laskijaa ovat salaperäisellä tavalla jääneet ylhäällä vuoroaan odottavien katseilta piiloon.

Kun saavun kahden "suksivammautuneen" kanssa mäelle, joudun tunnustamaan munaukseni. En muistanut sanoa ennen laskua, mitä tarkoittavat pään yläpuolella olevat sauvat ristissä ja mitä niiden pyörittäminen: Pysy siellä tai anna tulla!

Kunto Koskisen kanssa teemme ensimmäisen tieteellisen näyttöämme Risto Telaman johtamassa seminaarissa 1960-luvulla. Muutamien motivaatioteorioihin tutustuttuamme laadimme mielestämme uskottavan tutkimusasetelman koe- ja kontrolliryhmällä.

Otamme yhteyttä Jyväskylän lyseon legendaariseen voimistelunopettajaan Erkki Raassinaan ja esittelemme hänelle tutkimuksen asetelman. Voimistelusalissa olisi kaksi poikien ryhmää, joista toista eli koeryhmää kannustettaisiin hyvä-huudoin ja toista, kontrolliryhmää, ei lainkaan. Emme tosin tulleet ajatelleeksi, että huutomme koeryhmälle kantautuisivat kaikkien korviin. Suorituksena olisi sukkulajuoksun muunnelma, jossa lähdetään juoksemaan istualtaan, kierretään salin päässä oleva keila ja napautetaan seuraavaa juoksijaa olkapäähän. Raassina myhäilee huvittuneena teorialmiehille ja antaa tuntinsa käyttöömme.

Luokan pojat jaetaan riveihin lähtöpaikkojen taakse, Raassina viheltää pilliin, ja kellot rapsahtavat käyntiin. Minä hihkun kannustusta koeryhmälle, Kunto ottaa pelkkää aikaa kontrolliporukalle. Raassina on jäänyt norkoilemaan kontrolliryhmän lähtöpaikalle ja aina kun tulee uuden juoksijan vuoro, hän vetäisee avaimenperänsä ketjulla poikaa persuuksille: "Päasetkös siitä!"

Posket kuumottaen esittelemme seminaarissa kokeen tulokset: kontrolliryhmä oli selvästi koeryhmää parempi! Niinkin voi käydä erilaisissa "motivaatioilmastoissa".

Ruumiinkulttuurisella 1980-luvulla Jouko Turkka yritti saada myös liikuntatieteilijät lentoon. Kuvan demonstraatiosta Turkan Jyväskylän vierailulla otti Matti Salmi.

"Voiman differentioituminen ja eräiden voimavariaabeleiden yhteys yleisimpiin kouluarvostelumenetelmiin kansakoulun IV- ja VII-luokalla sekä JKK:n opettajainvalmistuslaitoksessa. Kehityopsykologian proseminarityö, 1966." (Matti Silvennoinen, Risto Tervo ja Pauli Vuolle). "Saadut tulokset, huolimatta siitä, että koehenkilöjoukon pienuuden johdosta ei voida tehdä yleistyksiä, viitoittavat selvän tien jatkotutkimuksille." Niinpä.

Tarinan loppu?

Olen viimeisten opetusvuosieni aikana käyttänyt opetuksessani tapaa, joka virittäisi opiskelijoita omakohtaiseen muistelutyöhön. Henkilökohtainen jää helposti monenlaisten teknis-rationaalisten oppimis- ja osaamisrutiinien alle. Kun sitten vielä opetuksen ja oppimisen teoriat laukkaavat jossakin korkealla oman pään ja ruumiin yläpuolella, ei synny omakohtaistumista eli kokemusta siitä, mikä opetuksessa todella "kolahtaa" ja miksi. Jos näitä itse kullekin henkilökohtaisesti tärkeitä asioita päästään jakamaan kirjoittaen tai keskustellen toisten kanssa, voi hyvinkin syntyä sellaisia moni-ilmeisiä dialogisuuden kerjuja, joissa asioita päähänsä pönttäävä ja niitä tenttivistä objekti suuntautuu itseään tunnistavaksi tekijäksi ja taitajaksi.

Vivahteikkaimman muodon tämä opetustapa on kokemukseni mukaan saanut niillä kursseilla, joita olen toteuttanut yhdessä toisten opetus- ja tieteenalaisyöryjen kanssa. Kun olemme samassa tilassa toisillemme dialogisesti läsnä, kun "järkeilevä pää" ei ole irrallaan "tekevästä ruumiista", syntyy oppimiskokemuksia, joissa oma identiteetti saa sisältöä ja voimaa.

Alussa kertamani "talonjättötilaisuuden" lopuksi luentosaliin syöksähtävät parkour-pojat: Perttu Mäkinen, Eetu Välimaa ja nuorimmaiseni Sampo. Pojat loikkivat rapuille, kirjoituslustoille, kateederipöydälle ja kutsuvat lopuksi kuulijakunnan alimman kerroksen telinevoimistelusaliiin. Siellä Perttu kertoo parkourin perusajatuksen: tehdä jossakin tilassa jotakin sellaista, mitä itse kokee osaavansa ja uskaltavansa. Hän on laatinut kulkureitin trampoliinin, puolapuiden, mattotunnelin, hyppyarkun

ja voimistelurenkaiden kautta. Siitä yritämme selvittää läpi kukin omalla tavallamme ja omaa mielikuvitustamme käyttäen.

Ihme ja kumma, kaikki mukana olijat tempautuvat mukaan. Raikas nauru täyttää ilman, leikki sävähdyttää, ja jo ikämieheksi varttunut Marttikin tunnistaa itsessään "pojannaskalin".

*Äitini makaa vanhainkodin kylmähuoneen teräslaatikossa.
Leuka on sidottu kiinni valkoisella siteellä.
Tarinankertojan loppu, ei tarinan.*

*Juopon Seppä-Puavon perässä
kuljimme laumana,
ilkkuen hänen mustaa muotoaan.
Isä sanoi, ettei saa nauraa miehelle,
joka osaa käsillään kaiken.*

Vaarini, äitini isä, lausahti kerran katsellessaan puulaivan veistoani vene-liiterin höyläpenkin äärellä: "Martti, se mitä olen sinulle täällä opettanut, näkyy vasta sitten, kun se näkyy sinun lapsissasi." Nämä sanat muistin vasta vuosien päästä ollessani itse opettaja.

Tekstini kommenteista kiitän Esa Sirosta, Arto Tiihosta, Marjatta Saarnivaaraa, Leo Turusta, Pekka Kärkkäistä ja Mikko Hietaharjua.